

نقش زن در امنیت خانواده و اجتماع بر اساس الگوی سوم زن مسلمان

سمیرا عالیپور^۱

چکیده

خانواده کوچکترین و اساسی ترین سنگ بنای جامعه است، جامعه ای که امنیت آن کامل باشد؛ فساد و ناهنجاریهای اخلاقی در آن کاهش خواهد یافت. علاوه برآن، ثبات خانواده نیز تأمین میگردد. توجه به نقش محوری زنان در امنیت خانواده و جامعه از جمله ضرورت‌های انجام این تحقیق بود. روش پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل مطالعاتی و بررسی متون دینی، آثار تاریخی و مطالعات اجتماعی، و از منابع نقلی (آیات و روایات) و عقلانی برای بررسی این موضوع استفاده شده است. راهکارهایی که در دین مقدس اسلام جهت ایجاد و تقویت امنیت خانواده و اجتماع بیان گردیده، عبارتند از احترام و اطاعت از همسر توسط زن، امانتداری در خانواده، و... و همچنین در اجتماع مواردی نظیر حفظ پوشش، حیا و عفت زن در جامعه و... می باشد.

واژه های کلیدی: امنیت، اجتماع، الگوی سوم، خانواده، زن مسلمان

^۱ طلبه سطح دو (تمام وقت) حوزه علمیه حضرت زینب (س) شهرستان ایزده

Samiraalipour1360@gmail.com

مقدمه

«امنیت»، دغدغه‌ای است که همه جوامع و مکاتب به دنبال آن بوده و هستند.^۱ بعضیها ظاهربین هستند، به محیط اجتماعی در غرب نگاه میکنند، میبینند که زنان می آیند و بدون هیچ پروایی ول میروند. خیال میکنند که بی پروا حرکت میکنند، این اشتباه است، در محیط خانواده به زنان خیلی ظلم میشود. اسلام جلوی این را میگیرد. اگر در جامعه مان در این زمینه کمبودی باشد باید جلوی آن گرفته شود و حمایت قانونی از زن با کمال قوت و شدت انجام بگیرد.^۲

امنیت دارای ابعاد زیادی مانند فردی، سیاسی، ملی، اجتماعی و اخلاقی و غیره بوده که هرکدام از اهمیت خاصی برخوردار است و یکی از نیازهای اصلی است که جامعه انسانی در همه ابعاد، به خصوص در بعد اخلاقی و اجتماعی به آن نیاز مبرم دارد. افراد در جامعه از جهت اخلاقی باید ایمن باشد یعنی همانطور که جان انسانها به امنیت نیاز دارد و کسی حق تعرض به آن را ندارد، از جهت اخلاق نیز باید مصونیت داشته باشند. از آنجا که زنان نیمی از پیکره اجتماع را تشکیل می دهند و بدون حضور زنان، جامعه نمی تواند کارکردهای مورد انتظار را انجام دهد، ضرورت دارد که نقش زن مسلمان در تامین امنیت خانواده و اجتماع بر اساس الگوی سوم، مورد تأمل قرار گیرد و بررسی شود.

آرامش اجتماعی نمی تواند بدون امنیت فکری و روانی به وجود آید و یا پایدار بماند؛ چون از نظر روانشناختی، حرکات بیرونی و فیزیکی انسان، مبتنی بر حرکات درونی او که همان اندیشه و فکر اوست، می باشد. آشفتگی فکری و درونی نمودی جز بینظمی بیرونی و نابسامانی اخلاقی ندارد و به این جهت، حفظ نظام فکری، اخلاقی و فرهنگی افراد و انسجام آن مقدم بر ایجاد نظم اجتماعی آنان است.

^۱ سایت: پرتال جامع علوم انسانی، نویسنده مهدی احمدی، امنیت اخلاقی/از نگاه نبوی، فرهنگ کوثر ۱۳۸۵ شماره ۳۸، ساعت ورود: ۱۹:۵۴، ساعت خروج: ۲۰:۰۰، ۱۴۰۳/۵/۱۸ ه.ش.

^۲ بانکی پورفرد، امیرحسین، جایگاه و مسایل زنان در فرهنگ اسلام و تجدد، برگرفته از بیانات حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی، ص: ۱۵۴، چاپ هشتم، تهران: موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای "مدظله العالی"، ۱۴۰۰ ه.ش.

به همین دلیل، از منظر متون اسلامی، «امنیت و آرامش» یکی از بزرگترین و گواراترین نعمت های الهی است که با نعمت تندرستی و سلامت برابری میکند و تمام مردم به آن نیاز دارند و بدون آن، شادی در زندگی بی مفهوم است؛ با وجود این، کمتر کسی قدر این نعمت بزرگ را میداند. امنیت اخلاقی ابزار درونی و پیشگیرانه برای مقابله با ناامنی در جامعه است و افراد جامعه، خصوصاً خانمها، بیشتر خودشان را مصون احساس می کنند.

زن از دیدگاه اسلام دارای شخصیتی والا و ارزشمند است که وجود او زینت بخش آفرینش و افق روحش تجلی گاه رحمت و لطافت خلقت می باشد. زن مظهر ظرافت و جمال آفرینش است و اصلاح جامعه در مرحله نخست در گروی تقوای زن و پاکدامنی او می باشد.^۱

گرایش انسان به زندگی اجتماعی مبنای نیاز فطری و غریزی دارد و اسلام در پاسخ به این نیاز برای حضور اجتماعی افراد حدود و ثغور تعیین کرده است. به همین دلیل، افراد جامعه، مردان و زنان، مکلف اند با عنایت به این حدود و ثغور، زمینه تکامل و تعالی خویش را مهیا کنند. به طور قطع، زنان، به عنوان بخش مهم جامعه، از این قاعده مستثنا نیستند.^۲

مفهوم شناسی

امنیت در لغت به معنای ایمن شدن، در امن بودن و بی بیمی آمده است.^۳

واژه " اجتماع " از نظر لغوی مربوط به جامعه است. از لحاظ اصطلاحی در ادبیات فارسی به صورت زیر تعریف شده است:

اجتماعی مربوط به جامعه و اعضای آن توصیف شده است .

در فرهنگ معین در توضیح این کلمه چنین آمده: گرد آمدن، تجمع، انجمن شدن، فراهم آمدن - دسته ای که برای هدفی مشترک گرد هم جمع شوند.^۴

"الگوی سوم " : این الگو که منطبق بر آیین اسلام بوده و خط مشی زندگی زن انقلاب اسلامی را مشخص می کند؛ همان تعریفی بین زن متحجر خانه نشین و زن غربی که ابزار برای پیشبرد اهداف سیاست های حاکم بر آن جوامع بوده می باشد و در عین حال هیچ نقش و

^۱ مطهری مرتضی، *آشنایی با قرآن*، ص ۵۰، ج ۱، بی جا، بی تا.

^۲ آهی محمد، مقاله: *زن در فرهنگ و هنر*، مجله گفتمان قرآنی در ابعاد حضور اجتماعی زن، دوره ۸، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵: ۵۵۶-۵۳۹، تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۱۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲۰ ه.ش.

^۳ معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۳۱۲، ج اول (آ - ح)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ ه.ش.

^۴ معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۳۱۳، ج اول (آ - ح)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸ ه.ش.

جایگاه تعریف شده ای برای زنان ندارند بلکه آن ها را برای مقاصدشان بکارگیری می کنند ولی با ارائه چنین الگویی می توان آن را به زن با عفت فعال تعمیم داد که علاوه بر حضور در جامعه، هویت و اصالت خود را حفظ می کند و برای کسب ارزش خودنمایی نمی کند. این الگو، الگویی درست و واقعی برای زنان بوده که رهبری به آن الگوی سوم زن می گویند.

یکی از مهم ترین و شاید اصلی ترین مولفه در مفهوم الگوی سوم زن بحث هویت هست. پس یکی از مولفه های مهمی که میتوانیم کار کنیم، بحث هویت زن و فطری بودن تمایلات او هست. پارسونز در نظریه کارکردگرایی ساختاری خودش توضیح میدهد که نقش های جنسیتی خانم ها بر اساس فطرتشان است. زمانی که مقام معظم رهبری ساحت های سه گانه را در بحث الگوی سوم صادر کردند اولین ساحتی که ذکر کردند و از نظر ایشان مهم تر بود، ساحت " رشد و تعالی خویش بود" ؛ یعنی ابتدا به ساحت فردی و بعد به ساحت های خانوادگی و اجتماعی زن پرداختند. به این معنا که یک زن ابتدا باید بتواند هویت خودش را تثبیت کند و به شان و منزلت حقیقی خودش برسد تا بعد بتواند در عرصه خانواده و اجتماع هم به نحو مطلوب هویت خودش را ارائه کند.^۱

اما حقیقت این امر آن است که ولی ما سالیانی متمادی است که در تلاش برای تبیین الگوی سوم زن برای جامعه است. الگویی که براساس آن زن اسلامی متمایز از زنان دیگر می شود؛ از یک سو از زن غربی که الگوی تعریف شده برای آن حضور در جامعه بدون هیچ حد و مرزی و با به نمایش گذاشتن بدن خود و به دنبال آن سوء استفاده هایی که برای لذت جویی و سودجویی از آن می شود و الگوی دوم زن شرقی بوده که براساس دیدگاه های متحجرانه و مردسالارانه بایستی در خانه یا به عبارت بهتر در آشپزخانه مانده، تمام زندگی اش در شست و شو و پخت و پز گذشته و هیچ حقی برای حضور در جامعه ندارد.^۲

واژه " خانواده " در لغت نامه دهخدا به زن و فرزندان و خویشاوندان نزدیک هر شخص^۳ و از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می گیرد و با تولید مثل، توسعه می یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام، که برنامه ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۴

^۱ خانی مهتاب و حفیظه مهدیان ، *مولفه های باز نمایی الگوی سوم زن مسلمان در رسانه ها* ، مجله نخبگان علوم مهندسی ، جلد ۸ ، شماره ۴ ، سال ۱۴۰۲ هـ.ش.

^۲ سخنان مقام معظم رهبری در دیدار با مدیران و برنامه سازان کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۲/۲۶ هـ.ش.

^۳ دهخدا علی اکبر ، *لغت نامه دهخدا*، جلد ۳ ، ص ۱۹۵.

^۴ ری شهری محمدی محمد، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی-فارسی*، ص ۱۱ .

در فارسی واژه " زن " یک نام همگانی برای اشاره به انسان ماده است مانند «حقوق زنان». به‌طور معمول، یک زن، توانایی بارداری و زایش دارد. به زن دارای فرزند، مادر گویند. واژه‌های «بانو»، «خانم» و در قدیم، «خاتون» برای اشاره محترمانه به زن، کاربرد دارند.^۱ واژه " زنان " در لغت به معنای مونث انسان ها بعد از رشد است.^۲ " زن مسلمان " در لغت به معنای کسی که به دین اسلام متدین است؛^۳ اطلاق شده و در اصطلاح: به زنی اطلاق می‌شود که دین اسلام را پذیرفته و بر اساس احکام و ارزش‌های اسلامی زندگی می‌کند.^۴

جایگاه و ارزش زن در اسلام

در مورد ارزش و اعتبار زن سیرها و تحولاتی را در نقاط مختلف جهان شاهدیم در برخی از نقاط جهان این تصور درباره زن وجود داشت که او مسؤول پیدایش همه گناهان و دردها در جهان است عامل شیطان و موجودی اغواگراست و متأسفانه هنوز این فکر در دنیای کلیسا وجود دارد.

برخی دیگر زن را وجودی فرعی برای مرد بحساب می‌آوردند تا روزی که مرد زنده بود همسرش حق حیات داشت و میبایست چون برده ای تسلیم و در اختیار او باشد و روزی که شوهر از دنیا میرفت زن را زنده زنده با او دفن میکردند هم بدان خاطر که زندگیش پس از شوهر ارزشی ندارد و هم بدان تمنا که در عالم قبر خادم شوهر باشد و متأسفانه این فکر هنوز در نزد برخی از مردم در جامعه هند وجود دارد.

ارزش زن در حد ارزش اموال شوهر بود آنچنان که پس از مرگ شوهر زن را هم بحساب اموال و میراث حساب کرده و بر سر تقسیم، میراث از جمله زن جنگ و دعوا به راه می‌انداختند بهنگامی که زن سهم الارث مرده ای قرار میگرفت میبایست در اختیارش قرار گیرد و تسلیم شود و حق دفاع و چون و چرا نداشت.

در روزگاری که نظر رحمتی بر زن افکنده شد او را بحساب فرزند و عشیره قبیله یا خانواده قرار میدادند که بازهم باید تحت اوامر رئیس خانواده باشد و از خود اختیاری نداشته و تسلیم باشد.^۵

^۱ ویکی پدیا ، دانشنامه آزاد

^۲ عمید حسن، فرهنگ فارسی عمید، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ ه ش .

^۳ معین محمد، فرهنگ فارسی معین، ص ۲۸۰۷، ج سوم (ک - م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ ه ش.

^۴ حداد عادل غلامعلی، دانشنامه جهان اسلام، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۲۲۶، ۱۳۸۹ ه ش.

ش.

^۵ قائمی علی، خانواده در اسلام، ص ۲۹، چ: یازدهم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۸ ه ش.

زنان نباید به گونه ای گام بردارند که زینت هاشان نمایان شده، مردان را به خود متوجه کنند. قرآن با بیانی قابل توجه در این زمینه میفرماید:

«ولا یضربن بارجلهن لیعلم ما یخفین من زینتهن»^۱

و پاهای خود را به گونهای به زمین نکوبند تا آنچه از زینتشان نهفته است معلوم گردد. در آن روزگار، برخی از زنان عرب خلخال به پا میکردند و برای اینکه بفهمانند خلخال به پا دارند، پای خود را محکم به زمین میکوفتند. این آیه آنان را از این عمل نهی میکند. همچنین از حیای دختر شعیب پیامبر هنگام راه رفتن یاد میکند:

«فجائته احدیہما علی استحیاء»^۲

نکته قابل توجه در آیه آن است که نفرمود: «علی الاستحیاء» و کلمه «استحیا» را نکره و بدون «ال» آورده که برای رساندن عظمت آن حالت است. مراد از اینکه راه رفتنش بر استحیاء بوده، این است که عفت و نجابت از راه رفتنش پیدا بود. عفاف، نخصلت یکی است که وجود آن هم برای زن و هم برای مرد لازم است، ولی تأکی بدیستر بر آراستن زنان ابه ین صفت به دلیل ظرافت و زیبایی آنان است که بیشتر مورد تهدید و در معرض خطر قرار میگیرند.^۳

نقش استثنایی زنان در امنیت جامعه

زن با نقاط قوت زنانه ی خود - که خدای متعال در وجود او به ودیعه گذاشته و مخصوص زن است - همراه با ایمان عمیق همراه با استقرار ناشی از اتکاء به خداوند، و همراه با عفت و پاکدامنی - که فضای پیرامون او را نورانیت میبخشد - می تواند در جامعه یک نقش استثنایی این گونه ایفا کند؛ هیچ مردی قادر به ایفای چنین نقشی نیست.^۴ در زیر به برخی از موارد تامین امنیت در اجتماع اشاره می رود:

۱- استواری اجتماع

کشاندن تمتعات جنسی از محیط خانه به اجتماع نیروی کار و فعالیت اجتماع را ضعیف می کند. بر عکس آنچه مخالفین حجاب خرده گیری میکنند حجاب موجب فلج کردن نیروی

^۱ نور: ۳۱

^۲ قصص: ۲۵

^۳ سلیمانی منصوره، مقاله *اسلام و اشتغال زنان*، مجله: طهورا فصلنامه عرصه مطالعات زن و خانواده، صص

۱۱۸-۱۴۹، بی تا.

^۴ کربلایی نظر محسن و جمعی از محققین، *زن و بازایی هویت حقیقی*، ص ۳۱۱-۳۱۲، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰ ه.ش.

نیمی از افراد اجتماع نیست؛ حکم اسلام پوشاندن بدن زن باستثناء چهره و دو دست است و این حکم مانع هیچگونه فعالیت اجتماعی یا اقتصادی نیست. آنچه موجب فلج کردن نیروی اجتماع است، بی حجابی و ترویج روابط آزاد جنسی و آلوده کردن محیط کار به لذت جوییهایی شهوانی است.

۲- مانعی برای بزهکاران

حجاب تمامی بدن زن را پوشیده نگاه می‌دارد و همین مانعی برای تحریک جوانان و بزهکاری است.

عدم بی بند و باری زن با حجاب و در نتیجه عدم نگاه مردان به او و عدم ارتباط با زن محجبه خود نیز نوعی اعلام وفاداری به شوهر است. حجاب عامل پرهیز از گناه است. زیرا زن باتقوی با حجاب است در جامعه نیز بواسطه ی آن از بعضی گناهان پرهیز می‌شود.^۱

۳- تقویت دین داری برای دیگران

اشخاصی که با زنان محجبه سروکار دارند تحت تأثیر مستقیم ایمان، تقوا و عدم بی بندوباری آنان قرار می‌گیرند.

حجاب از ابزاری شدن زن در جامعه جلوگیری می‌کند. حجاب چون سدی آهنین از فساد، فحشاء و منکرات جلوگیری می‌نماید. حجاب آتش معاشرت‌های بی بندوبار و هیجان‌ها و التهاب‌های جنسی ناشی از آن را خاموش می‌کند.

زن مؤمن و باحجاب مورد اعتماد و اطمینان است و از شخصیت والاتری برخوردار است. حجاب از شعائر اسلامی است و حفظ آن نیز حفظ شعائر است.

۴- ارزش و احترام زن

همان طور که ذکر شد، مرد از نظر جسمانی بر زن برتری دارد و از نظر مغز و فکر نیز این مسأله قابل بحث است ولی زن فقط از طریق عاطفی و قلبی میتواند برتری خود را بر مرد ثابت کند حریم نگه داشتن و پوشیده بودن از وسایل مرموزی است که زن برای حفظ مقام خود در

^۱ رجائی محمدرضا، *راز خوشبختی زن و شوهر*، صص: ۲۰۹ _ ۲۱۲، اصفهان: مرغ سلیمان، ۱۳۹۱ ه. ش.

برابر مرد از آن استفاده مینماید اسلام نیز تأکید نموده که زن هر اندازه متینتر و عفیف تر باشد و خود را در معرض نمایش برای مرد نگذارد، بر احترامش افزوده می شود.^۱

نتیجه گیری

زنان، در سراسر جهان، نقش مهم و تعیین کننده ای در تامین امنیت خانواده و جامعه دارند. خانواده در اسلام اهمیت و جایگاه والایی دارد؛ عوامل بسیاری هستند که زن می تواند با کمک گرفتن از آنها موجبات گرمی کانون خانواده و امنیت آن و دلگرمی اعضا آن را به زندگی فراهم سازد. این عوامل بسیار و از آن جمله مواردی چون: دلجوئی ها، دلسوزیها و شوهر، پیشواز و بدرقه وی توسط زن، حفظ حجاب، امانت و نگهداری از اموال شوهر و ... باشد. زن از دیدگاه اسلام دارای شخصیتی والا و ارزشمند بوده، وجود او مایه رحمت و مودت و امنیت برای جامعه است و همچنین مربی آن جامعه زن می باشد، لذا زن با این وظیفه خطیری که دارد باید از جمیع خطرهای مصون بماند و بهترین راه برای این مصونیت، صیانت از شخصیت و کرامت زن می باشد و برترین مصداق آن حفظ حجاب زن است. در الگوی سوم زن مسلمان، حجاب می تواند به عنوان یک اصل اجتماعی و اخلاقی مورد بررسی قرار گیرد. این مفهوم نشان می دهد که حفظ ارزش های انسانی و اخلاقی از اهمیت بالایی برخوردار است و حجاب به عنوان یک ابزار برای تقویت این ارزش ها مطرح می شود.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم
۲. اسحاقی، سید حسین، *مروارید عفاف (کاوشی در حیا، غیرت و حجاب)*، ص ۲۱، قم: نشر مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۶ ه. ش.
۳. اسعدی حسن، *حقوق متقابل اعضای خانواده*، ص ۳۷، چ دوم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۶ ه. ش.
۴. بهارنچی سید محمدحسینی، *آیین همسررداری و آداب زندگی در اسلام*، ص ۴۵-۴۹، قم: عطر عترت، ۱۳۸۵ ه. ش.
۵. بانکی پور فرد. امیرحسین، *جایگاه و مسایل زنان در فرهنگ اسلام و تجدید*، برگرفته از بیانات حضرت آیت الله العظمی سیدعلی خامنه ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی، ص:

^۱ مطهری مرتضی، *مقام زن خلاصه آثار شهید مرتضی مطهری*، صص ۱۰۵-۱۰۸، چ: دوم، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۸۲ ه. ش.

۱۵۴. چاپ هشتم، تهران: موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای "مدظله العالی"، ۱۴۰۰ هـ ش.
۶. پیمانی عبدالرسول، محمد امین - سید محسن موسوی، *نهج الفصاحه* سخنان و خطبه های رسول مکرم اسلام)، ص ۴۵۵. اصفهان: انتشارات خاتم الانبیاء، چاپ دوم، ۱۳۸۵ هـ ش.
- ۷.
۸. حداد عادل غلامعلی، *دانشنامه جهان اسلام*، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۲۲۶، ۱۳۸۹ هـ ش.
۹. دهخدا علی اکبر، *لغت نامه دهخدا*، جلد ۳، ص ۱۹۵، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ هـ ش.
۱۰. ری شهری محمدی محمد، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی-فارسی*، مترجم: حمید رضا شیخی، ص ۱۱ قم: دار الحدیث، ۱۳۸۷ هـ ش.
۱۱. رجائی محمدرضا، *راز خوشبختی زن و شوهر*، ص ۱۰۴، اصفهان: مرغ سلیمان، ۱۳۹۱ هـ ش.
۱۲. سخنان مقام معظم رهبری در دیدار با مدیران و برنامه سازان کشورهای مختلف، ۱۳۸۵/۲/۲۶ هـ ش.
۱۳. صادقی تقوی، *جایگاه زن در اسلام*، مقالات تخصصی مطالعات زنان، موسسات آموزش عالی حوزوی خواهران، شناسه مقاله: ۱۶۳۵۴
۱۴. صادقی زفره، حسن، *معاشرت زنان و مردان از دیدگاه اسلام*، صص ۵۳-۵۹، قم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهشهای اسلامی استان قم، ۱۳۸۲ هـ ش.
۱۵. شبیری اعظم، *سیمای زینب در آئینه تاریخ*، قم: مرکز نشر هاجر، ص ۱۷-۲۰ تابستان ۱۳۸۵ هـ ش.
۱۶. شیخی محمد تقی، *جامعه شناسی زنان و خانواده*، نشر صدف، ۱۳۸۰ هـ ش.
۱۷. شیخ بهایی، *کشکول شیخ بهایی*، مترجم: علی اکبر میرزایی، ص ۳۶۱، بی جا: انتشارات علویون، ۱۳۸۸ هـ ش.
۱۸. صفایی حسین، *مختصر حقوق خانواده*، تهران: دانشگاه تهران، ص ۲۴۱، ۱۳۷۵ هـ ش
۱۹. قائمی علی، *نظام حیات خانواده در اسلام*، ص ۲۰، چ ۱۱، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۸ هـ ش.
۲۰. elasوند فریبا، *زن در اسلام*، قم: مرکز نشر هاجر، ص ۱۸۱، ۱۳۹۵ هـ ش.
۲۱. امید حسن، *فرهنگ فارسی عمید*، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ هـ ش.
۲۲. غرویان، محسن، *تربیت کودک*، ص ۱۰۳، تهران: انتشارات نسیم تحول، ۱۳۹۵ هـ ش.
۲۳. کربلایی نظر محسن و جمعی از محققین، *زن و بازیابی هویت حقیقی*، ص ۳۱۱-۳۱۲، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰ هـ ش.
۲۴. مطهری مرتضی، *آشنایی با قرآن*، ص ۵۰، چ: ۳۵، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۲ هـ ش.
۲۵. مطهری مرتضی، *مقام زن خلاصه آثار شهید مرتضی مطهری*، صص ۱۰۵-۱۰۸، چ: دوم، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۸۲ هـ ش.
۲۶. معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۳۱۲، ج اول (آ - ح)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ هـ ش.

۲۷. معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۲۸۰۷، ج سوم (ک - م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۲۸. مکتبی، محمد، هدایتی، سعید، *زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی*، ص ۴۷-۴۸، قم: دفتر عقل، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۲۹. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۴۸.
۳۰. آهی محمد، مقاله: *زن در فرهنگ و هنر*، مجله گفت‌مان قرآنی در ابعاد حضور اجتماعی زن، دوره ۸، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵: ۵۳۹-۵۵۶، تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۱۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲۰ هـ.ش.
۳۱. بهادر رقیه، «*نقش زن در استحکام خانواده اسلامی*» مجله: پژوهش‌های اسلامی جنسیت و خانواده صص ۸۱-۹۹ / سال سوم/ شماره چهارم/ بهار و تابستان ۱۳۹۹ هـ.ش.
۳۲. خانی مهتاب و حفیظه مهدیان، *مؤلفه های باز نمایی الگوی سوم زن مسلمان در رسانه ها*، مجله نخبگان علوم مهندسی، جلد ۸، شماره ۴، سال ۱۴۰۲ هـ.ش.
۳۳. سلیمانی منصوره، مقاله *اسلام و اشتغال زنان*، مجله: طه‌ورا فصلنامه عرصه مطالعات زن و خانواده، صص ۱۱۸-۱۴۹، بی تا.
۳۴. سایت تبیان، ساعت ورود: ۲۰:۲۵، ساعت خروج: ۲۰:۳۸، تاریخ: ۱۴۰۳/۰۵/۱۸ هـ.ش.
۳۵. سایت: پلیگاه اطلاع رسانی حوزه، اسحاقی، سید حسین، *موانع، راهبردها و آسیب های مشارکت اجتماعی زنان*، تاریخ درج: ۱۴۰۱/۷/۲ هـ.ش.
۳۶. سایت تبیان، ساعت ورود: ۲۰:۲۵، ساعت خروج: ۲۰:۳۸، تاریخ: ۱۴۰۳/۰۵/۱۸ هـ.ش.
۳۷. ویکی پدیا، دانشنامه آزاد
۳۸. سایت: پرتال جامع علوم انسانی، نویسنده مهدی احمدی، *امنیت اخلاقی از نگاه نبوی*، فرهنگ کوثر ۱۳۸۵ شماره ۳۸، ساعت ورود: ۱۹:۵۴، ساعت خروج: ۲۰:۰۰، ۱۴۰۳/۵/۱۸ هـ.ش.